

MINISTERRÅDSFÖRSLAG

Nordiska ministerrådet

Till

Nordiska rådet

Kopia

Från

Nordiska ministerrådet

Ämne

Ministerrådsförslag om samarbetsprogram för det nordiska jämställdhetssamarbetet 2015–2018: Tillsammans för jämställdhet – ett starkare Norden

Ved Stranden 18

DK-1061 Köpenhamn K

Tel +45 3396 0200

Fax +45 3396 0202

www.norden.org

13 augusti 2014

13-00999-27

Ministerrådsförslag, Samarbetsprogram för det nordiska jämställdhetssamarbetet 2015–2018: Tillsammans för jämställdhet – ett starkare Norden

Sammanfattning

Målsättningen för det nordiska jämställdhetssamarbetet under programperioden 2015–2018 är att bidra till ett effektivt jämställdhetsarbete i de nordiska länderna, Färöarna, Grönland och Åland och att höja kunskapen om jämställdhet i Norden bland medborgare, parlamentariker och regeringar samt i Nordiska ministerrådets egna organ och projekt. Det nordiska samarbetet ska utgöra en samarbetsregion internationellt och bidra i internationella erfarenhetsutbyten t.ex. i FN. Samarbetet sker även i Nordens närområden: de baltiska staterna, nordvästra Ryssland och Arktis. Samarbetsprogrammet 2015–2018 innehåller två övergripande teman: det offentliga rummet och välfärd och innovation. I programmet finns också två tvärgående teman: hållbar utveckling med fokus på mångfald och mäns och pojkars aktiva deltagande i jämställdhetsarbetet. Jämställdhetsintegrering är en strategi för genomförande av jämställdhetsprogrammet.

Inom ramen för temat det offentliga rummet strävar de nordiska länderna, Färöarna, Grönland och Åland efter att

- kvinnor och män har samma tillgång och möjlighet till inflytande, påverkningsmöjligheter och makt att delta i beslutsprocesser och i utformandet av välfärdssamhällena i Norden
- kvinnor och män i Norden har tillgång och tillträde till media på lika villkor
- sexualisering av det offentliga rummet motarbetas
- motverka motståndet till jämställdhet och motverka könsbaserade hatyttringar

Inom ramen för temat välfärd och innovation strävar de nordiska länderna, Färöarna, Grönland och Åland efter att

- kvinnor och män, flickor och pojkar i Norden har samma möjligheter till utbildning, lärande och forskning samt utveckling av personliga ambitioner, intressen och talanger
- kvinnor och män i Norden har samma möjligheter att delta på arbetsmarknaden och till ekonomisk självständighet
- kvinnor och män i Norden har samma möjligheter att förena familje- och arbetsliv
- nolltolerans råder mot könsrelaterat våld
- öka kunskaperna om kvinnors och mäns, flickors och pojkars hälsa och att kvinnor och män, flickor och pojkar har samma tillgång till hälsovård och social service och möjligheter till hälsa och välmående.

Det nordiska jämställdhetssamarbetet under programperioden 2015–2018

De nordiska ländernas, Färöarnas, Grönlands och Ålands samarbete kring jämställdhetsfrågor drivs av en gemensam nordisk vision om ett jämställt Norden med lika möjligheter, rättigheter och skyldigheter för alla invånare oberoende av kön.

Jämställdhet innebär att kvinnor och män, flickor och pojkar, har samma makt och inflytande och lika rättigheter, ansvar, skyldigheter och möjligheter på livets alla områden. I Norden har vi kommit långt i arbetet med jämställdhet i form av lagstiftning och politiska åtgärder men vi har inte uppnått reell jämställdhet mellan könen. För att uppnå ett jämställt samhälle krävs en övergripande jämställdhetspolitik som är till nytta inte bara för individen utan för hela samhället. Att ta tillvara både kvinnors och mäns kompetens, kunskap, erfarenhet och värderingar och möjlighet till påverkan berikar utvecklingen inom alla samhällsområden.

De nordiska länderna, Färöarna, Grönland och Åland har ibland valt olika vägar för att uppnå jämställdhet, byggt upp institutioner på olika sätt och valt olika åtgärder, men huvudsaken är att alla aktivt har arbetat för att uppnå goda resultat. Resultat uppstår inte av sig själva utan bakom ligger ett hårt arbete som man måste värna om för att inte råka ut för bakslag. Det är en fortlöpande process att bygga upp jämställda och demokratiska samhällen där kvinnor och män har samma möjligheter, rättigheter och ansvar. Jämställdhetsfrågor är inte en isolerad företeelse – jämställdhet berör allas våra liv.

Det nordiska jämställdhetssamarbetet har följande övergripande mål under programperioden 2015–2018:

1. *Att bidra till ett effektivare och rikare nationellt jämställdhetsarbete i de nordiska länderna, Färöarna, Grönland och Åland.*
2. *Att stödja ländernas internationella förpliktelser på jämställdhetsområdet och skapa synergier på tvärs i Norden.*
3. *Att bidra till att höja kunskapen om jämställdhet och jämställdhetssamarbetet i Norden bland medborgare, parlamentariker och regeringar.*
4. *Att stödja alla sektorer i Nordiska ministerrådet i arbetet med att främja jämställdhet.*

1. *Det nordiska jämställdhetssamarbetet ska bidra till ett effektivare och rikare nationellt jämställdhetsarbete i de nordiska länderna, Färöarna, Grönland och Åland.*

Det nordiska jämställdhetssamarbetet har bidragit till ökad kunskap och fördjupad samverkan mellan länderna. Genom konferenser, möten, kunskapssammanställningar, rapporter och forskning får vi mer kunskap som för oss närmare målet om ett jämställt Norden. Det nordiska jämställdhetssamarbetet bidrar till vart och ett av de nordiska ländernas arbete med att uppnå jämställdhet och strävar efter att uppnå jämställdhet i Nordiska ministerrådets egna organ och projekt. Samarbetet syftar till att lära och stödja varandra genom att dela såväl goda som dåliga erfarenheter.

2. *Det nordiska jämställdhetssamarbetet ska stödja ländernas samarbete i internationella förpliktelser och skapa synergier på tvärs i Norden.*

Jämställdhet är en stark profilfråga i Norden och det finns ett intresse i andra länder av att få information om våra erfarenheter av arbetet med jämställdhet. Våra erfarenheter visar att jämställdhet inte endast är en rättvis- och demokratifråga utan också en ekonomisk nödvändighet och en grundpelare i de nordiska välfärdssamhällena. Norden ska fortsättningsvis vara en ansvarstagande samarbetsregion i ett internationellt perspektiv och genom dialog och diskussion medverka i internationella forum för att främja jämställdhet. Det nordiska samarbetets roll på jämställdhetsområdet är också att stödja ländernas samarbete i internationella förpliktelser och skapa synergier på tvärs i Norden.

Det nordiska jämställdhetssamarbetet vill utgöra en ansvarstagande samarbetsregion internationellt och samarbetar under programperioden därför med aktuella aktörer i den utsträckning som bedöms relevant. Inom ramen för FN kommer det nordiska samarbetet att stödja de nordiska ländernas jämställdhetspolitiska initiativ och att synliggöra det nordiska jämställdhetssamarbetet.

Under programperioden kommer samarbete i Nordens närområden fortsättningsvis att prioriteras, speciellt i Baltikum, nordvästra Ryssland och Arktis. Det nordisk-baltiska samarbetet bygger på dialog och jämlikhet och baseras på ett separat nordisk-baltiskt samarbetsprogram och på Nordiska ministerrådets överordnade riktlinjer för samarbete med Estland, Lettland och Litauen. Samarbetet i nordvästra Ryssland siktar på att utveckla en god grannsamja mot bakgrund av en önskan om att stärka demokratin och jämställdheten i hela regionen och baseras på Nordiska ministerrådets riktlinjer för samarbete med nordvästra Ryssland. Samarbetet i Arktis baseras på Nordiska ministerrådets samarbetsprogram för Arktis.

3. *Det nordiska jämställdhetssamarbetet ska bidra till att höja kunskapen om jämställdhet och jämställdhetssamarbetet i Norden bland medborgare, parlamentariker och regeringar.*

I Norden har vi genom åren utnyttjat gemensamma styrkepositioner för att skapa synergier och utbyta erfarenheter i syfte att utveckla effektiva lösningar på många olika områden, till gagn för medborgarna i de nordiska länderna, Färöarna, Grönland och Åland. Undersökningar visar att kunskapen om det nordiska samarbetet har sjunkit bland de nordiska medborgarna. Undersökningar visar också att jämställdhet uppfattas som en grundläggande värdering i de nordiska länderna, Färöarna, Grönland och Åland, samtidigt som det finns en minskande förståelse för betydelsen och nödvändigheten av ett aktivt jämställdhetsarbete. Genom att synliggöra det nordiska jämställdhetssamarbetet ska också kunskapen om jämställdhet och dess betydelse för de nordiska ländernas välfärdssamhällen tydliggöras. Jämställdhetssamarbetet i Norden ska skapa plattformar för diskussion på

tvärs i Norden och de politiskt ansvariga bör aktivt delta i den opinionsskapande processen genom information och massmedia.

4. Det nordiska jämställdhetssamarbetet ska stödja alla sektorer i Nordiska ministerrådet i arbetet med att främja jämställdhet.

De nordiska samarbetsministrarnas (MR-SAM) beslut om att integrera jämställdhet i Nordiska ministerrådets verksamhet utgör en metod för att skapa bättre förutsättningar för att kunna realisera Nordiska ministerrådets mål om jämställdhet mellan könen. Strategin innebär att alla sektorer ska integrera ett köns- och jämställdhetsperspektiv i sin verksamhet. Integreringen ska ske genom att samarbetsområdena använder redskap och rutiner som synliggör könsaspekterna av beslut och åtgärder. En förutsättning för jämställdhetsintegrering är att man utreder konsekvenserna av sina val och bedömningar ur ett jämställdhetsperspektiv och att man uppfyller de jämställdhetsmål sektorn beslutat om. Varje sektor har ansvar för att formulera och realisera konkreta och särskilda målsättningar för jämställdhet med utgångspunkt i varje samarbetsområdes särskilda problemställningar. Sektorerna rapporterar årligen om arbetet med jämställdhet. Rapporteringen sammanställs till Nordiska ministerrådets jämställdhetsredogörelse till Nordiska rådet som avges vid Nordiska rådets session.

Även om varje enskild sektor har ansvar för att främja jämställdheten inom sin verksamhet är det viktigt att jämställdhetsministrarna fortfarande har ansvar som initiativtagare och utvecklande expert för att fortsättningsvis föra en aktiv nordisk jämställdhetspolitik. En dialog och ett samarbete mellan de olika sektorerna och jämställdhetssektorn är en förutsättning för lyckad jämställdhetsintegrering, och jämställdhetssektorn har en stödjande och koordinerande roll i jämställdhetsintegreringsarbetet.

Organisering av arbetet

Ansvaret för det nordiska jämställdhetssamarbetet ligger hos ministerrådet för jämställdhet (MR-JÄM). Ämbetsmannakommittén för jämställdhet (ÄK-JÄM) ansvarar för att förbereda ärenden för MR-JÄM och verkställer dess beslut. Ordförandeskapet ansvarar för att leda samarbetet i MR- och ÄK-JÄM. Ministerrådets verksamhet presenteras i årliga sektorprogram där aktiviteterna för att uppnå målsättningarna i samarbetsprogrammet framställs. MR-JÄM har ett samarbetsorgan, NIKK (Nordisk information för kunskap om kön), med uppgift att förmedla och synliggöra forskning, politik och information på jämställdhetsområdet i ett nordiskt perspektiv. NIKK har också till uppgift att utlysa medel ur MR-JÄM:s stödordning till projekt med ett nordiskt och jämställdhetspolitiskt mervärde.

Arbetet med jämställdhet ska underbyggas med välgrundade kunskaper och fakta såsom könsuppdelad statistik, genusforskning och kompetens om jämställdhet hos de som ansvarar för att arbeta aktivt med jämställdhetsfrågor. Arbetsmetoder kan vara opinionsbildning, förmedling av goda exempel, skapande av plattformar för tvärnordiska och internationella diskussioner, uppmuntran till forskning om jämställdhet på tvärnordisk nivå eller sammanställning av forskningsöversikter, koordinering av nätverk och utbyte av information om nationellt lagstiftningsarbete.

Samarbetet ska vara dynamiskt och fortlöpande anpassas till ländernas behov och de aktuella problemställningar som de nordiska ländernas, Färöarnas, Grönlands och Ålands regeringar upptas av.

Samarbetsprogrammets två övergripande teman

Samarbetsprogrammet innehåller två övergripande teman: det offentliga rummet och välfärd och innovation. Inom dessa anges ett antal målsättningar som de nordiska jämställdhetsministrarna vill fokusera på under samarbetsperioden 2015–2018. De två breda och överordnade temana understryker och tydliggör behovet av målinriktat arbete för att främja jämställdhet. Jämställdhetsministrarna kommer även att under

programperioden ha möjlighet att prioritera ytterligare frågor som kopplas till sektorprogrammen. Ett framgångsrikt jämställdhetsarbete är också beroende av tvärssektoriellt samarbete.

Tvärgående teman: hållbar utveckling och mäns och pojkars aktiva deltagande

I programmet ingår två tvärgående teman: hållbar utveckling med fokus på mångfald och mäns och pojkars aktiva deltagande i jämställdhetsarbetet. Nordiska ministerrådets strategi för hållbar utveckling är ett styrdokument för alla sektorer i ministerrådet, och jämställdhetssektorn vill lyfta fram betydelsen av social hållbarhet och inom det ett mångfaldsperspektiv. Samhällets normer och värderingar kan lätt begränsa oss och leda till att olika kvaliteter, resurser och kompetens för personer med olika kön, ålder, tro, sexualitet, funktionsförmåga eller etnicitet inte tillvaratas. Jämställdhetssektorn arbetar därför genom strategin för hållbar utveckling med att integrera ett mångfaldsperspektiv i sin verksamhet i relevanta sammanhang.

Ett mans- och pojkperspektiv är centralt i jämställdhetsarbetet. Män och jämställdhet är ett område som har gått från att handla om mäns deltagande i kvinnors kamp för jämställdhet till att handla om mäns specifika jämställdhetsproblem t.ex. inom hälsa och välfärd, utbildning, marginalisering och faderskap/samhörighet. Kön är inte den enda förklaringen till skillnaderna mellan kvinnor och män, liksom skillnader inte nödvändigtvis är ett jämställdhetsproblem i sig, men det är centralt att undersöka och beakta mansrollen i olika situationer i samhället, på arbetsmarknaden och i familjen för att främja jämställdheten. En mer jämställd fördelning av omsorgsarbetet i familjer främjar både kvinnors möjligheter på arbetsmarknaden och mäns roll som fäder. Män i traditionellt kvinnodominerade yrken bryter mot den könsuppdelade arbetsmarknaden och främjar båda könens karriär- och arbetsmöjligheter och minskar det lönegap mellan kvinnor och män som uppstår på grund av könsuppdelningen.

Det offentliga rummet

Kvinnors och mäns lika möjlighet att delta i formandet av politik och i utvecklingen av samhället är en grund för det demokratiska offentliga rummet. Både kvinnor och män, flickor och pojkar, har rätt att ta del av och bidra till diskursen i det offentliga rummet i media, politik, ekonomi och olika beslutsfattanden. I det offentliga rummet kan strukturer och stereotypa bilder av kvinnor och män, flickor och pojkar förstärkas vilket kan begränsa kvinnors och mäns lika möjlighet att delta i den demokratiska debatten. Det offentliga rummet omfattar olika typer och branscher av media såsom journalistik, reklam, datorspel och sociala medier.

De nordiska länderna, Färöarna, Grönland och Åland, strävar efter att:

Kvinnor och män har samma tillgång och samma möjlighet till inflytande, påverkningsmöjligheter och makt att delta i beslutsprocesser och i utformandet av välfärdssamhällena i Norden.

Norden är känt för sin förhållandevis höga andel kvinnor i parlamentariska församlingar och regeringar vilket är ett resultat av en över 100-årig process för att öka kvinnors representation både inom och utanför det politiska systemet i de enskilda länderna. Trots det fördelas fortfarande makt, ansvar och sociala resurser ojämnt mellan kvinnor och män i Norden. Kvinnor och män i de nordiska samhällena ska ha samma möjligheter att delta i beslutsprocesser i olika delar av samhället. Samhället behöver återspeglas i beslutsprocesserna för att stärka demokratin och dess funktionalitet. Förutfattade meningar, stereotypa uppfattningar och sociala normer får inte begränsa kvinnor och män från att ha samma möjligheter att forma och skapa politik, praktik och ekonomi.

Kvinnor och män i Norden har tillgång och tillträde till media på lika villkor.

Media spelar en central roll i att återspegla samhällets diversitet. Ett brett spektrum av forskning visar en skev representation mellan kvinnor och män i media och en skevhet i vem som förmedlar och gör nyheter i Norden. Dessutom är kvinnors andel i beslutsfattande befattningar i media lägre än männens, och kvinnor är underrepresenterade som experter och som föremål för nyheter.

Sexualisering av det offentliga rummet motarbetas.

Könsbaserade och stereotypa framställningar av kvinnor och män i det offentliga rummet motverkar målet om ett jämställt samhälle. Snäva mediebilder av kvinnor och män, stränga krav på kropp, utseende och konkurrenskraftigt beteende samt tilltagande sexualisering av det offentliga rummet ger flickor och pojkar ett begränsat register av förebilder. Identiteten påverkas av hur kvinnor och män, flickor och pojkar framställs i massmedia, kultur och kommunikation. En central fråga är hur stereotyper om kön i samhället förmedlas och eventuellt förstärks genom media, inklusive sociala medier.

Motståndet till jämställdhet och könsbaserade hatyttringar motverkas.

Det existerar ett motstånd mot jämställdhet och feminism både globalt och i Norden. En diskussion om den strukturellt förankrade ojämställdheten mellan kvinnor och män, flickor och pojkar, huruvida den har utjämnats eller vem som gynnas pågår i viss grad i Norden och är ofta grundad på fördomar. Motståndet mot jämställdhet tar sig uttryck bl.a. i anonyma hatyttringar som ofta är könsbaserade och ofta riktar sig mot kvinnor. En offentlig debatt som framhäver och upprepar negativa och stereotypa bilder och uppfattningar om bl.a. kvinnor bidrar till att förstärka motståndet. Genom att framhäva båda könens rättigheter, skyldigheter och möjligheter, diskutera jämställdhet och höja kunskapen om den strukturella ojämställdheten kan motståndet mötas.

Välfärd och innovation

Norden är en innovativ region inom en rad olika områden såsom välfärd, utbildning, kreativitet, hållbarhet, entreprenörskap och forskning. De nordiska samhällena kännetecknas av att det drivs frågor om lika möjligheter för kvinnor och män att delta på arbetsmarknaden och i utbildning, att förena familje- och arbetsliv, tillgång till hälsotjänster och till kroppslig integritet. Jämställdhet är en grund för både innovation och välfärd. Innovativa sociala lösningar för att främja jämställdhet har stärkt utvecklingen av välfärdssamhällena i Norden.

De nordiska länderna, Färöarna, Grönland och Åland strävar efter att:

Kvinnor och män, flickor och pojkar i Norden har samma möjlighet till utbildning, lärande och forskning samt utveckling av personliga ambitioner, intressen och talanger.

I Norden idag är andelen kvinnor med högre utbildning större än andelen män. Flickor och pojkar ska ha samma tillgång till utbildning och valet av utbildning ska inte präglas av könsstereotyper. Barns könsroller formas tidigt och det är viktigt att läroplaner inkluderar ett jämställdhetsperspektiv. Det är nödvändigt att aktivt arbeta för att daghem och skola ger flickor och pojkar samma grundläggande kompetens och lika möjligheter, så att elever inte lämnar skolan med olika kunskaper och färdigheter beroende på kön. En annan viktig aspekt av jämställdhetsarbete i skolan är tillgång till studievägledning som inte grundar sig på traditionella könsbundna stereotyper och som lägger grunden till icke könsbundna utbildnings- och yrkesval. Samverkan med föräldrar, frivilligorganisationer inklusive ungdomsorganisationer, kommuner, regioner och den privata sektorn är centralt för att lyckas med jämställdhetsarbetet i skolan.

Kvinnor och män i Norden har lika möjligheter att delta på arbetsmarknaden och till ekonomisk självständighet.

Lika möjligheter till förvärvsarbete, inkomst och därmed ekonomisk självständighet är en grundläggande förutsättning för jämställdhet mellan kvinnor och män. Lika lön för lika arbete är en lagstadgad rättighet i alla de nordiska länderna och ett jämställdhetspolitiskt mål. En grundförutsättning för ekonomisk tillväxt är båda könen höga deltagande på arbetsmarknaden. Ett av de jämställdhetspolitiska målen i de nordiska länderna har länge varit att skapa lika förutsättningar för kvinnor och män på arbetsmarknaden. Kvinnor och män ska ha lika möjligheter att välja yrke och nå högre befattningar. Den nordiska arbetsmarknaden kännetecknas också av att vara könssegregerad och kvinnor och män arbetar i olika branscher där de kvinnodominerade branscherna ofta är lågavlönade medan de mansdominerade branscherna ofta är högavlönade. Arbetsmarknaden kännetecknas också av en ojämn fördelning av kvinnor och män på olika befattningsnivåer vilket leder till att man inte utnyttjar de tillgängliga resurserna på bästa sätt.

Kvinnor och män i Norden har samma möjligheter att förena familje- och arbetsliv.

Kvinnor i Norden har idag i större grad än män ansvar för familj och hem, och det är i stora delar av Norden fortfarande svårare för män än för kvinnor att bli föräldra- eller vårdlediglediga. Man bör främja både kvinnors och mäns möjligheter att vara föräldrar, delta i barnuppfostran och bidra till familjens inkomst. Kvinnor i Norden idag jobbar också i högre grad än män deltid, ofta för att kunna kombinera arbete- och familjeliv vilket både har effekt på samhällsekonomin, den individuella löne- och karriärutvecklingen och storleken på pensionen. Att hitta en balans mellan arbets- och familjeliv är en utmaning för både kvinnor och män. En jämnare ansvars- och arbetsfördelning av såväl det betalda som obetalda arbetet eftersträvas också med tanke på lika möjligheter till fritidsaktiviteter och frivilligarbete.

Nolltolerans mot könsrelaterat våld i Norden.

Könsrelaterat våld i alla former påverkar mest kvinnor. Könsrelaterat våld innefattar till exempel våld i hemmet, våld i nära relationer, olika form av sexuellt våld, tvångäktenskap, kvinnlig könstympling och hedersrelaterat våld och förtryck och människohandel för sexuella ändamål. Könsrelaterat våld är en kränkning av åtnjutande av mänskliga rättigheter och en form av diskriminering samt ett tecken på historiskt ojämlika maktrelationer mellan kvinnor och män. Könsrelaterat våld utgör ett hot mot offrets säkerhet, är ett hinder för jämställdhet och orsakar även stora ekonomiska utgifter för samhället. Riskgrupper för könsrelaterat våld måste skyddas och offrets rättigheter är centrala i arbetet mot könsrelaterat våld. Arbetet mot könsrelaterat våld kräver också preventiva åtgärder som innefattar förändringar i attityder och stereotypa könsroller. Arbetet bör involvera alla relevanta aktörer såsom myndigheter, privata sektorn, media och civilsamhället.

Öka kunskaperna om kvinnors och mäns, flickors och pojkars hälsa och att kvinnor och män, pojkar och flickor har lika tillgång till hälsovård och social service och lika möjligheter till hälsa och välmående

Alla, oberoende av kön, har rätt till bästa möjliga fysiska, psykiska och sociala välbefinnande, hälsa och tillgång till hälsovård och socialservice för att ha möjlighet att delta på alla områden i det offentliga och privata livet. Idag finns olikheter mellan könen vad gäller tillgång till hälsovård och sociala tjänster, förväntad livslängd, tillgång till ändamålsenlig medicinsk undersökning och sjukskrivningar. Frågor som rör hälsa och välmående behöver beaktas ur ett jämställdhetsperspektiv för att säkra likvärdig hälsa för såväl kvinnor som män och flickor som pojkar.